

Ks. W. Kałamarz CM, *Muzyka u misjonarzy – wkład Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w kulturę muzyczną Polski*, Kraków 2009, Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy, ss. 640.

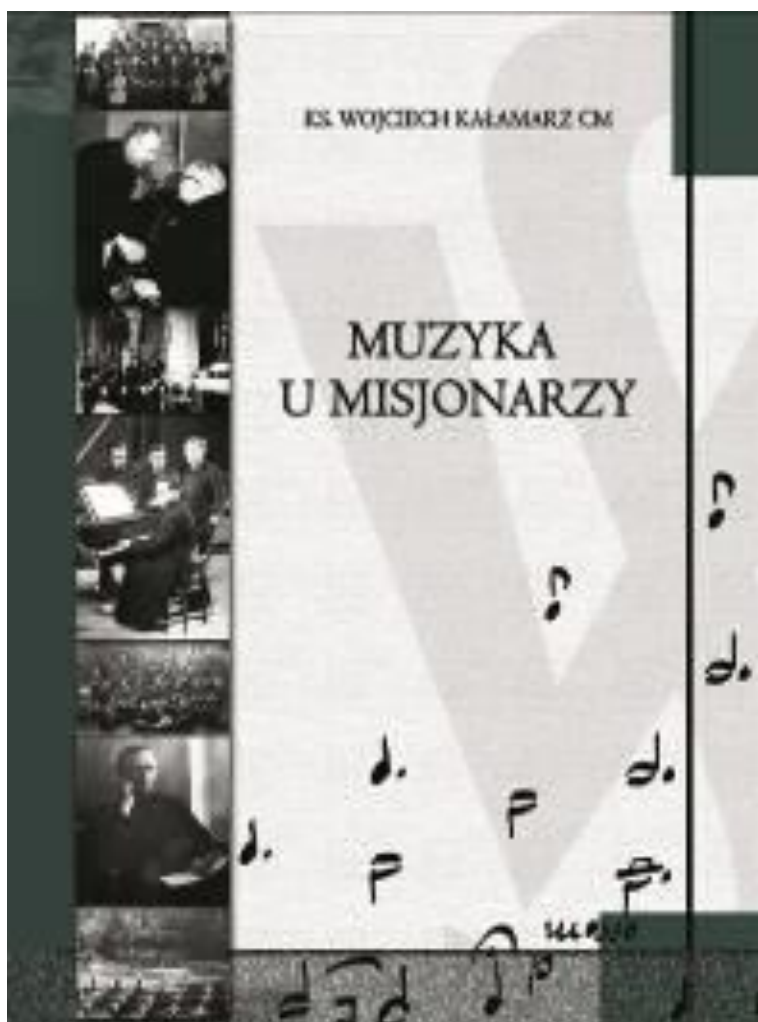
Zgromadzenie Księży Misjonarzy¹ zostało założone przez św. Wincentego a Paulo (1581-1660), francuskiego kapłana, reformatora stanu duchownego i „ojca ubogich” – 17 kwietnia 1625 roku² we Francji. Do Polski zostało sprowadzone w 1651 roku. Mimo iż nie należy ono do największych zgromadzeń ani w świecie, ani w Polsce, odegrało ważną rolę w uwrażliwieniu chrześcijan na materialną i duchową ludzką biedę, jak również w formowaniu duchowieństwa na całym kontynencie europejskim i nie tylko.

Pośród wielorakich form duszpasterskiego zaangażowania, polscy misjonarze zapisali doniosłą kartę także w historii polskiej muzyki. Choć nie jest to temat, który zainteresowałby muzykologów zajmujących się muzyką wielkiego formatu, przedstawiony jednak w tej pracy obszar badań pokazuje, że wkład misjonarzy w kulturę muzyczną Polski jest znaczny. Nie osiąga może tych rozmiarów, co dorobek innych zakonów czy zgromadzeń, ale wydaje się na tyle interesujący i bogaty, by oddać mu należne miejsce w historii polskiej muzyki – nie tylko kościelnej. W niniejszej pracy spróbujemy wobec tego udzielić choć częściowej odpowiedzi na pytanie: Jaki wkład w kulturę muzyczną Polski mają członkowie Zgromadzenia Misji św. Wincentego a Paulo? Muzyczna działalność polskich misjonarzy była jakby ubocznym efektem ich zaangażowania w wychowanie duchowieństwa i w duszpasterstwo parafialne. Z czasem jednak stała się dziedziną, w której misjonarze specjalizowali się coraz bardziej, a zrodzona tradycja zobowiązywała kolejne pokolenia, by nie tylko ją podtrzymywać,

---

¹ Funkcjonuje również nazwa Zgromadzenie Misji, w języku łacińskim *Congregatio Missionis*, stąd pojawiający się przy nazwiskach misjonarzy skrót CM (od pierwszych liter łacińskiej nazwy).

² 17 kwietnia 1625 r. miało miejsce podpisanie aktu fundacyjnego, w pałacu rodziny de Gondi, przy ul. Pavée w Paryżu. Sam św. Wincenty za narodziny zgromadzenia uważał datę 25 stycznia 1617 r., gdy w Folleville wygłosił kazanie o spowiedzi generalnej. Por. L. Mezzadri – J. M. Román, *Historia Zgromadzenia Misji*, t. I *Od założenia do końca XVII w. (1625-1697)*, Kraków 1995, s. 39-46.

ale i ubogacać swoim wkładem w muzyczny dorobek poprzedników. Prześledzenie tego procesu od początku obecności misjonarzy w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem XX wieku, nie tylko poszerza naszą wiedzę, dokumentuje dokonania, ale ukazuje rozwój tego procesu i wszystkie czynniki sprzyjające muzycznej specjalizacji misjonarzy. Pomaga też w skonfrontowaniu dokonań przeszłych z obecnym stanem muzyki w zgromadzeniu i w polskim Kościele.

Punktem wyjścia dla ukazanych w tej pracy badań były zbiory znajdujące się w Archiwum Zgromadzenia Księża Misjonarzy na Stradomiu w Krakowie. Zgromadzone w teczkach personalnych materiały dostarczyły danych nie tylko biograficznych, ale wiele faktów, które legły u podstaw kształtu i zawartości tej dysertacji. Chodzi tu o różnego rodzaju ankiety, listy, luźne zapiski, zdjęcia, kazania, rękopisy artykułów, zachowane książki, notatki z zajęć, wykłady dla studentów, pamiętniki, w końcu rękopisy kompozycji, odpisy dzieł muzycznych itd. Kolejnym źródłem, z którego korzystałem są rękopisy utworów muzycznych (kompozycje i opracowania) rozsypane w archiwum w kilku miejscach, zachowane w różnym stanie. Zawierają wiele informacji o muzycznym wykształceniu misjonarzy, ich wrażliwości artystycznej, a liczba utworów i ich kopii zwraca uwagę na rangę, jaką muzyka zajmowała w codziennym życiu misjonarskiego środowiska. Udało się też dotrzeć do kilku kronik zawierających informacje o muzyce w seminariach i w parafiach. Szczególną wartość posiadają kroniki *stricte* muzyczne, ale i w tych opisujących życie parafialne, możemy odnaleźć niemało informacji na temat muzyki. Biblioteka na Stradomiu posiada także nieskatalogowany, ale bardzo bogaty zbiór śpiewników, gromadzonych przez kolejne pokolenia. Szczególne zasługi dla tego zbioru położył z pewnością ks. Wendelin Świerczek CM, który dla krytycznego zredagowania jubileuszowego wydania śpiewnika ks. Siedleckiego z 1928 roku, czy *Śpiewniczka Młodzieży Polskiej* zebrał wiele polskich, francuskich i niemieckich pieśni o tematyce zarówno religijnej, jak i świeckiej, w tym także patriotycznej. Zresztą jeszcze przed nim, dwóch wybitnych autorów popularnych śpiewników – ks. Michał Marcin Mioduszewski CM i ks. Jan Kazimierz Siedlecki CM z pewnością miało swój wkład w stradomski zbiór śpiewników, pochodzących przede wszystkim z XIX wieku, choć nie brakuje tam i wcześniejszych wydawnictw muzycznych. Ks. Wendelin Świerczek CM dokonał także ogromnej

pracy, polegającej na zrobieniu odpisów z kancjonałów poszczególnych klasztorów, pochodzących m.in. z XVIII wieku, o czym będzie mowa w stosownym miejscu pracy. Kolejne nieocenionej wartości źródło to relacje świadków uzyskane na drodze wywiadu lub korespondencji. Zdobyte tą drogą informacje są czasem uzupełnieniem posiadanej już wiedzy, ale w wielu kwestiach stanowią jedyne i główne źródło naszych wiadomości. Wprawdzie wspomnienia mają silną tendencję do przekształcania się w legendy – widać to zwłaszcza wówczas, gdy najpierw został przeprowadzony wywiad, a dopiero później udało się dotrzeć do źródła pisanego z danego okresu – jednak w momencie, gdy brakuje źródeł pisanych, źle byłoby nie uchwycić żyjących źródeł mówionych, tym bardziej że niektórzy księża – moi rozmówcy – w trakcie pisania tej pracy zmarli.

Wobec nielicznie zachowanych kronik, ważnym miejscem pozyskania wiedzy o muzycznym życiu misjonarzy są czasopisma, zwłaszcza te wydawane przez zgromadzenie. Znajdują się w nich nie tylko interesujące artykuły, ale także sprawozdania, statystyki, spisy wykładców. Szczególnie ważne są kroniki domów zamieszczone w „Rocznikach Obydwóch Zgromadzeń” i kronika misjonarskiego seminarium przez niemal sto lat prowadzona w kleryckim czasopiśmie „Meteor”.

W różnego rodzaju opracowaniach, zwłaszcza w pracach misjonarzy, którzy badali dzieje zgromadzenia na przestrzeni XVII-XIX wieku, również znajdujemy dane dotyczące muzyki. Autorzy tych rozpraw oparli je o wiedzę z listów św. Wincentego, regulaminów seminariów, zapisów z ksiąg misyjnych, ze sprawozdań powizytacyjnych, zbiorów starodruków bibliotek misjonarskich, do których mieli dostęp, a do których my z różnych powodów (m.in. wojen) wglądu nie mamy. Powstało też kilka artykułów i książek wspominających obecność misjonarzy w seminariach poszczególnych diecezji w ubiegłych wiekach.

Na szczególną uwagę zasługują artykuły w całości poświęcone tradycjom muzycznym w Polskiej Prowincji Zgromadzenia Misji. Do najważniejszych należą prace misjonarzy ks. Hieronima Feichta³,

---

³ X. Michał Marcin Mioduszeński C.M. (1787-1868), [w:] *Księga pamiątkowa ku czci Prof. Dr. Adolfa Chybińskiego*, Kraków 1930, s. 67-91.

ks. Karola Mrowca⁴ i organisty parafii NMP z Lourdes w Krakowie – Jana Rybarskiego⁵. Artykuł ks. H. Feichta poświęcony jest zasadniczo postaci ks. M.M. Mioduszewskiego CM. Jedyne na początku znajduje się historyczne wprowadzenie do zagadnienia. Najobszerniejszym (z naszego punktu widzenia) jest artykuł ks. K. Mrowca, w całości poświęcony obecności liturgii i muzyki u misjonarzy w Polsce – do roku 1939, stanowiący również wzór dla podobnych prac. Artykuł J. Rybarskiego w zasadzie porusza tematykę omówioną przez ks. Mrowca. Pozostałe prace, jak np. ks. Leona Świerczka CM⁶, ks. Mariana Bańbuły CM⁷ czy ks. Franciszka Cholewy CM⁸ poruszają jedynie wybrane zagadnienia muzycznej działalności w Zgromadzeniu Misji.

Niniejsza praca podzielona jest na cztery rozdziały. Pierwszy opisuje okres XVII-XIX wieku, a więc: podstawy muzycznych zainteresowań misjonarzy sięgające początków zgromadzenia, następnie wkład misjonarzy w życie muzyczne polskich seminariów i parafii (w tym także szkół). Rozdziały drugi i trzeci koncentrują się na XX wieku i prezentują działalność pedagogiczną, twórczość muzyczną, aktywność naukową i duszpasterską w XX wieku. Czwarty rozdział w pewnym sensie spina wcześniejsze, prezentując działalność wydawniczą zgromadzenia w wiekach XVIII-XX, ze szczególnym rozwinięciem wydawnictw ks. M.M. Mioduszewskiego CM i ks. J.K. Siedleckiego CM. Pracę kończą aneksy, w których zamieszczono m.in.: alfabetyczny spis utworów muzycznych misjonarzy, chronologiczny spis publikacji misjonarskich muzyków, szczegółowo opracowane biogramy misjonarskich muzyków, rekonstrukcję fragmentów stradomskiej kroniki muzycznej oraz wiele innych cennych informacji wzbogacających obraz nakreślony w pracy.

---

⁴ *Liturgia i muzyka u Księża Misjonarzy w Polsce (1651-1939)*, NP, 13(1961), s. 159-244.

⁵ *Wkład Misjonarzy w rozwój kultury muzycznej w Polsce*, „Informator ITKM”, 22(2002), s. 169-183.

⁶ *Życie artystyczne i kulturalne w Małym Seminarium*, „Meteor”, 1973, nr 5-6, s. 31-47.

⁷ *Liturgia na misjach ludowych i w duszpasterstwie parafialnym Zgromadzenia Księża Misjonarzy w Polsce 1651-1864*, NP, 45(1976), s. 235-308.

⁸ *Św. Wincenty a Paulo a śpiew kościelny*, „Meteor”, 3(1937), s. 76-86.

Analiza informacji zawartych w źródłach, jak i w różnego rodzaju opracowaniach, pozwoliła na dokonanie syntezy wyników badań i pokazanie kompleksowego obrazu muzycznej działalności polskich misjonarzy, działalności, która może zdumiewać rozmiarami, choć posiadamy świadomość, że udało się opisać zaledwie cząstkę muzycznego dorobku Polskiej Prowincji Zgromadzenia Misji. Czynnikiem porządkującym materiał w wymiarze makro (rozdziały), jak i mikro (np. struktura poszczególnych rozdziałów, kolejność omawianych parafii, śpiewników) jest przeważnie czas powstania, a więc czynnik chronologiczny.

Niniejsza książka jest poprawioną wersją pracy doktorskiej pt. *Wkład Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego a Paulo w kulturę muzyczną Polski*.

(Fragment z wprowadzenia do opracowania)

J.M. Marszalska, ks. W. Graczyk, *Księgi rękopiśmienne i stare druki w zbiorach Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Z dziejów kultury polskich bibliotek kościelnych w dawnych wiekach*, Kraków 2010, Wydawnictwo Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy, ss. 328.

Niniejsza publikacja jest pierwszym całościowym opracowaniem najstarszego księgozbioru Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Ukazany jest on na tle zarysu dziejów całej Biblioteki, ze szczególnym uwzględnieniem biblioteki katedralnej, której bezcenne fragmenty przechowywane są do dnia dzisiejszego. Dzieje polskich księgozbiorów kościelnych – zakonnych w dobie kasat, a seminaryjnych szczególnie podczas II wojny światowej, były dramatyczne. Wiele bezcennych księgozbiorów uległo wówczas całkowitemu i nieodwracalnemu zniszczeniu. Omawiany księgozbiór seminaryjny wpisuje się w ten tragiczny ciąg dziejów polskiej książki. Wojenne losy tego księgozbioru, jak i ksiąg, które później umożliwiły jego ponowne utworzenie, były dla autorów niniejszej pracy inspiracją, by